

**Dzięki temu informatorowi prawnemu
dowiesz się:**

Kiedy organy państwa zaczynają
traktować Cię jak dorosłego?

Czy za Twoje czyny odpowiadasz Ty sam,
czy może Twoi rodzice/opiekunowie?

Jak wzrasta Twoja odpowiedzialność prawna
wraz z wiekiem?

Czym jest demoralizacja?

Gdy czasami „łobuzujesz”,
czy grozi Ci sprawa o demoralizację?

Czy „wybryki” wobec nauczyciela
są inaczej traktowane jak wobec innych osób?

Kiedy „żartujesz sobie” w Internecie,
to kiedy przekraczasz granicę prawa?

Czy grozi Ci coś za palenie papierosów?

Czy grozi Ci coś za picie alkoholu?

Jak wygląda odpowiedzialność karna
za kontakt z narkotykami?

Czy możesz zostać legalnie zatrudniony
przed ukończeniem 18 roku życia?

pasieka
FUNDACJA
GOSPODARSTWA
KRAJOWEGO

2021

Informator prawny dla młodzieży

Publikacja jest finansowana ze środków otrzymanych od Powiatu Mieleckiego.

Publikację przygotowano w ramach zadania publicznego pt. „Prowadzenie punktu nieodpłatnej pomocy prawnej lub świadczenia nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego w Powiecie Mieleckim w 2021 roku (punkt II: Padew Narodowa, Wadowice Górne, Borowa)”.

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

Podkarpacki
Kurator
Oświaty

Publikacja wydana pod patronatem honorowym

Podkarpackiego Kuratora Oświaty w Rzeszowie

Wydawca:

„Pasieka” – Fundacja Rozwoju i Wsparcia

Pl. Kilińskiego 2

35-005 Rzeszów

tel. 730-312-959

www.fundacjapasieka.pl

pasieka
FUNDACJA
ROZWOJU I WSPARCIA

Autor: adw. Karol Grześkiewicz

© Copyright by „Pasieka” – Fundacja Rozwoju i Wsparcia

Wydanie I

Rzeszów, 2021

Nakład: 150 egz.

Tekst poradnika został opracowany przez adwokata posiadającego także wykształcenie pedagogiczne, 14-letnie doświadczenie w prowadzeniu szkoleń dla młodzieży (adw. Karol Grześkiewicz) oraz skonsultowany z magistrem polonistyki (mgr Katarzyna Wąsik) w celu możliwie najlepszego dopasowania do odbiorcy – młodzieży szkolnej.

Publikacja rozpowszechniana bezpłatnie

Kiedy organy państwa zaczynają traktować mnie jak dorosłego?

18+

To zależy, czy chodzi o:

- odpowiedzialność cywilną (kodeks cywilny),
- czy o odpowiedzialność karną (kodeks karny).

Zgodnie z **Kodeksem cywilnym od 18 roku życia** uzyskujesz pełną zdolność do czynności prawnych – to znaczy z jednej strony nabywasz szereg uprawnień dorosłych o decydowania o sobie samym, ale z drugiej strony zaczynasz ponosić odpowiedzialność cywilną, czyli można powiedzieć finansową za swoje czyny, np. to Ty będziesz zobowiązany do naprawienia wyrządzonej szkody.

Zgodnie z **Kodeksem karnym** - osoby, które popełniły przestępstwo **po ukończeniu 17 lat** ponoszą odpowiedzialność karną. Po osiągnięciu tego wieku odpowiadasz za czyny karne tak jak osoba dorosła.

Warto zwrócić uwagę, że za niektóre ciężkie przestępstwa jak np. zabójstwo człowieka, spowodowanie ciężkiego uszkodzenia ciała, kradzież z użyciem przemocy, odpowiedzialność karną mogą ponosić także osoby, które popełniły przestępstwo, mając ukończone **15 lat**.

Wniosek jest prosty – nie trzeba mieć ukończonych 18 lat, aby odpowiadać „tak jak dorosły” za swoje postępowanie.

Ponadto, zgodnie z **Ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich**, wobec osoby, która przejawia zachowania świadczące o demoralizacji (nieletni), można wszcząć postępowanie, jest to tzw. sprawa o demoralizację – o czym piszę w dalszej części informatora.

1 Prawo cywilne

Małoletni – osoba, która nie ukończyła 18 lat i nie zawarła małżeństwa.

Osoby, które ukończyły 13 lat, ale nie ukończyły 18 lat i nie zawarły związku małżeńskiego (wedle prawa polskiego, jeśli osoba zawarła związek małżeński przed ukończeniem 18. roku życia, jest uznawana za pełnoletnią), posiadają tzw. ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Czynności prawne dokonywane przez taką osobę wymagają zgody przedstawicieli tej osoby (najczęściej rodziców, ale też opiekunów). Jej brak powoduje nieważność czynności z mocy prawa.

Osoby posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych mogą samodzielnie:

- ▶ zawierać umowy w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego (np. zakupy w sklepie spożywczym);
- ▶ rozporządzać zarobkiem;
- ▶ dysponować przedmiotami oddanymi tej osobie do swobodnego użytku.

Osoby, które nie kwalifikują się do ponoszenia odpowiedzialności z kodeksu karnego, czyli „tak jak dorośli”, mogą jednak ponosić odpowiedzialność prawną. Osoby te nazywamy „**nioletni**”.

2 Prawo karne

Nioletni – osoba, która w momencie popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 17. roku życia.

Ponadto nioletni to także:

- osoba, która nie ukończyła 18 lat, a przejawia zachowania świadczące o demoralizacji,
- osoba, która nie ukończyła 21 lat, a względem której zostały orzeczone środki wychowawcze i poprawcze.

Młodociany – osoba, która w chwili popełnienia czynu zabronionego nie osiągnęła 21. roku życia i w chwili orzekania przed sądem pierwszej instancji nie osiągnęła 24. roku życia.

Jak jestem dzieckiem, to czy za moje czyny odpowiadam ja sam, czy może moi rodzice/opiekunowie?

Odpowiedzialność osób do 13 roku życia

A co z odpowiedzialnością osób, które nie ukończyły jeszcze 13 lat?

Małoletni, który nie ukończył 13 lat, nie ponosi odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę.

Polskie prawo cywilne przewiduje w takim przypadku odpowiedzialność na zasadzie winy w nadzorze. Oznacza to, że odpowiedzialność przeniesiona jest na osobę, która sprawowała opiekę nad małoletnim.

Zgodnie z Art. 427 Kodeksu cywilnego, kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można, ten obowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej przez tę osobę, chyba że uczynił zadość obowiązkowi nadzoru albo że szkoda byłaby powstała także przy starannym wykonywaniu nadzoru.

Inaczej mówiąc, jeżeli nie ukończyłeś 13 lat, za czyn zagrożony karą Ty nie będziesz ponosił odpowiedzialności karnej, co nie oznacza, że zupełnie nic się nie stanie. Bowiem wobec Ciebie może zostać zastosowana procedura z ustawy o postępowaniu w sprawach nioletnich, tzw. sprawa o demoralizację.

Przepisy tej ustawy stosuje się w zakresie:

- 1 zapobiegania i zwalczania demoralizacji - w stosunku do osób, które nie ukończyły lat 18;
- 2 postępowania w sprawach o czyny karalne - w stosunku do osób, które dopuścili się takiego czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły lat 17;
- 3 wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych - w stosunku do osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby lat 21.

Demoralizacja

Jeżeli jesteś małoletni (do 18 roku życia) i zauważono u Ciebie zachowania świadczące o demoralizacji, może zostać wszczęte wobec Ciebie postępowanie – sprawa o demoralizację.

Przejawy demoralizacji u nieletnich

- ▶ niesystematyczne uczęszczanie do szkoły,
- ▶ wagi, zaniedbywanie nauki,
- ▶ niestosowne zachowanie się w szkole i poza szkołą,
- ▶ dłuższe przebywanie poza domem bez kontroli,
- ▶ wałęsanie się w towarzystwie zdemoralizowanych kolegów i łączenie się w grupy,
- ▶ zachowania agresywne,
- ▶ wandalizm,
- ▶ ucieczki z domu,
- ▶ palenie tytoniu,
- ▶ picie alkoholu,
- ▶ używanie narkotyków i innych środków odurzających,
- ▶ przedwczesne podejmowanie życia seksualnego,
- ▶ popełnianie czynów zabronionych przez osobę w wieku poniżej 13 lat lub nie uznanych za czyny karalne (czyli np. czyn zabroniony pod groźbą kary, którego społeczna szkodliwość jest znikoma).

Zachowania tego rodzaju, **będące przejawem demoralizacji (niedostosowania społecznego)**, będą przedmiotem zainteresowania sądu rodzinnego, jeżeli powtarzają się wielokrotnie, występują jako zespoły po kilka różnego rodzaju, przybierając postać systematycznego postępowania. **Dyrektor szkoły czy przedstawiciel policji są wówczas zobowiązani prawnie do zawiadomienia sądu rodzinnego o przejawach demoralizacji.**

Sąd rodzinny prowadzi postępowanie wobec nieletniego, który rozpoznaje sprawę nieletniego w postępowaniu wyjaśniającym, a w razie takiej potrzeby wszczyna:

- 1 Postępowanie opiekuńczo-wychowawcze
- 2 Postępowanie poprawcze

Jeżeli masz ukończone **17 lat** i popełniłeś **przestępstwo lub wykroczenie**, Twoją sprawę będzie rozpatrywał wydział karny sądu (zwany **sądem karnym**).

Jeżeli jesteś **nieletni** i popełniłeś **przestępstwo lub wykroczenie albo masz sprawę o demoralizację**, Twoją sprawę będzie prowadził wydział rodzinny i nieletnich sądu (zwany **sądem rodzinnym**).

Pamiętaj!

Nauczyciel, podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, korzysta z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych. Jest to szczególna ochrona, która oznacza, że naruszenie praw takiej osoby może wiązać się z poważniejszą odpowiedzialnością niż w przypadku innych osób.

Organ prowadzący szkołę i dyrektor szkoły są obowiązani z urzędu występować w obronie nauczyciela, gdy ustalone dla nauczyciela uprawnienia zostaną naruszone.

(art. 63 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela)

Przestępstwa w Internecie

Jeżeli kierujesz groźby karalne do innej osoby, także za pośrednictwem Internetu, może nawet ukrywając się za awatarem (wymyśloną nazwą wirtualnej osoby), pamiętaj, że jeżeli ta osoba potraktuje je „na poważnie”, wówczas grozi Ci odpowiedzialność karna – grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do 2 lat.

Art. 190 § 1 Kodeksu karnego

Jeżeli nękaśz uporczywie inną osobę, także w Internecie, np. na jakimś forum internetowym, nawet jeżeli w Twoim odbiorze to głupie wygłupy, powinieneś liczyć się z inną reakcją odbiorcy niż Twoja, a za tym idzie groźba poniesienia odpowiedzialności karnej – pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Art. 190a § 1 Kodeksu karnego

Jeżeli utrwalasz wizerunek nagiej osoby albo rozpowszechniasz taki wizerunek bez zgody tej osoby, podlegasz karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Art. 191a § 1 Kodeksu karnego

Jeżeli zniestanawiasz jakąś osobą, osobę prawną lub instytucję (np. kolegę, pizzerię, szkołę) za pomocą środków masowego komunikowania się (np. wpis opinii na mapach Google, wpis na forum internetowym), grozi Ci grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Art. 212 § 2 Kodeksu karnego

Jeżeli w sposób nieuprawniony uzyskujesz dostęp do informacji, przełamując albo omijając szczególne jej zabezpieczenie (hacking), grozi Ci grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do 2 lat.

Art. 267 § 1 Kodeksu karnego

Jeżeli bezprawnie rozpowszechniasz cudzy utwór (czyli np. program komputerowy, książkę, utwór muzyczny) bez zgody autora, grozi Ci grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do 2 lat.

Art. 116 prawo autorskie

Palenie tytoniu

Kto pali wyroby tytoniowe w miejscach objętych zakazami, podlega karze grzywny do 500 zł.

Mandat można dostać za palenie nie tylko pod wiatą przystankową, ale też w bliskim rejonie przystanku, nawet takiego, który nie posiada takiej wiaty. Co istotne, zakaz palenia dotyczy również papierosów elektronicznych.

Jako osoba nieletnia, czyli taka, która nie ukończyła 17 lat, nie możesz dostać mandatu. Jednak policjant, jeżeli uzna, że nie poprzestanie na upomnieniu, sporządza odpowiednią dokumentację, która trafia następnie do sądu rodzinnego.

Picie alkoholu

Pamiętaj, że za spożywanie napojów alkoholowych jako osobie niepełnoletniej może grozić Ci tzw. postępowanie o demoralizację. Postępowanie to zostało opisane w tym informatorze już wcześniej.

Przepisy dotyczące sprzedaży i posiadania narkotyków

Termin „narkotyki” zastosowałem poniżej umownie i oznacza właściwie „środki odurzające, substancje psychotropowe”.

Częstowanie lub namowa

Jeżeli częstujesz lub nawet „tylko” namawiasz do zazycia narkotyków, podlegasz karze pozbawienia wolności do lat 3.

Jeżeli robisz to wobec osoby małoletniej, podlegasz karze pozbawienia wolności do lat 5.

Jazda pod wpływem narkotyków

Jazda pod wpływem marihuany i innych narkotyków jest traktowana podobnie jak jazda pod wpływem alkoholu. Za jazdę pod wpływem narkotyków grozi do 2 lat więzienia.

Jeżeli byłeś już skazany za jazdę pod wpływem narkotyków, możesz dostać karę pozbawienia wolności nawet do lat 5.

Handel

Jeżeli w celu zarobku lub korzyści osobistej, przekazujesz innej osobie albo nakłaniasz do użycia narkotyku, podlegasz karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Jeżeli robisz to wobec małoletniego, podlegasz karze pozbawienia wolności na co najmniej 3 lata.

W tzw. wypadku mniejszej wagi, podlegasz grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Posiadanie narkotyków

Jeżeli posiadasz narkotyki, podlegasz karze pozbawienia wolności do lat 3.

Jeżeli posiadasz znaczną ilość narkotyków, podlegasz grzywnie i karze pozbawienia wolności do lat 5.

W tzw. wypadku mniejszej wagi, podlegasz grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Posiadanie tzw. dopalaczy

Jeżeli posiadasz nowe substancje psychoaktywne, podlegasz grzywnie.

Jeżeli posiadasz znaczną ilość nowych substancji psychoaktywnych, podlegasz grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.

Jeżeli przedmiotem tego czynu jest nowa substancja psychoaktywna w ilości nieznacznej, przeznaczonej na własny użytek sprawcy, postępowanie **można** (ale nie trzeba, decyzja organu prowadzącego) umorzyć również przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia, jeżeli orzeczenie wobec sprawcy kary byłoby niecelowe ze względu na okoliczności popełnienia czynu, a także stopień jego społecznej szkodliwości.

Osoby młodociane a prawo pracy

Pracownik młodociany to osoba, która ukończyła 15 lat, a nie przekroczyła 18 roku życia.

Podstawowe zasady:

- ▶ możesz zostać zatrudniony jako młodociany tylko w przypadku, gdy:
  - ukończyłeś co najmniej ośmioletnią szkołę podstawową,
  - przedstawiłeś świadectwo lekarskie stwierdzające, że praca danego rodzaju nie zagraża Twojemu zdrowiu,
- ▶ możesz zostać zatrudniony jako nieposiadający kwalifikacji tylko w celu przygotowania zawodowego – czyli przyuczenia do zawodu – np. jeżeli chodzisz do szkoły tzw. samochodowej, możesz zostać zatrudniony w warsztacie samochodowym,
- ▶ jeżeli nie ukończyłeś ośmioletniej szkoły podstawowej i nie masz 15 lat, możesz być zatrudniony na zasadach określonych dla młodocianych wyłącznie w celu przygotowania zawodowego w formie przyuczenia do wykonywania określonej pracy,
- ▶ jako pracownik młodociany masz obowiązek dokształcać się do ukończenia 18 lat,

Czas pracy:

- ▶ nie możesz zostać zatrudniony w godzinach nadliczbowych oraz w porze nocnej (pora nocna przypada pomiędzy 22:00 a 6:00, a w szczególnych przypadkach – zwłaszcza młodocianego, który nie ukończył 15 lat – pora nocna przypada pomiędzy godzinami 20:00 a 6:00),
- ▶ nie możesz pracować więcej niż 8 godzin na dobę (młodociany do 16. roku życia – 6 godzin),
- ▶ do Twojego czasu pracy wlicza się czas nauki w wymiarze wynikającym z obowiązkowego programu zajęć szkolnych, bez względu na to, czy odbywa się ona w godzinach pracy,
- ▶ jeżeli Twój dobowy wymiar czasu pracy jest dłuższy niż 4,5 godziny na dobę, musisz otrzymać przerwę w pracy trwającą nieprzerwanie 30 minut, wliczaną do czasu pracy,
- ▶ Twoja przerwa w pracy obejmująca porę nocną powinna trwać nieprzerwanie nie mniej niż 14 godzin,
- ▶ w każdym tygodniu przysługuje Tobie prawo do co najmniej 48 godzin nieprzerwanego odpoczynku, który powinien obejmować niedzielę.

Handel

Jeżeli w celu zarobku lub korzyści osobistej, przekazujesz innej osobie albo nakłaniasz do użycia narkotyku, podlegasz karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Jeżeli robisz to wobec małoletniego, podlegasz karze pozbawienia wolności na co najmniej 3 lata.

W tzw. wypadku mniejszej wagi, podlegasz grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Posiadanie narkotyków

Jeżeli posiadasz narkotyki, podlegasz karze pozbawienia wolności do lat 3.

Jeżeli posiadasz znaczną ilość narkotyków, podlegasz grzywnie i karze pozbawienia wolności do lat 5.

W tzw. wypadku mniejszej wagi, podlegasz grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Posiadanie tzw. dopalaczy

Jeżeli posiadasz nowe substancje psychoaktywne, podlegasz grzywnie.

Jeżeli posiadasz znaczną ilość nowych substancji psychoaktywnych, podlegasz grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.

Jeżeli przedmiotem tego czynu jest nowa substancja psychoaktywna w ilości nieznacznej, przeznaczonej na własny użytek sprawcy, postępowanie **można** (ale nie trzeba, decyzja organu prowadzącego) umorzyć również przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia, jeżeli orzeczenie wobec sprawcy kary byłoby niecelowe ze względu na okoliczności popełnienia czynu, a także stopień jego społecznej szkodliwości.

Osoby młodociane a prawo pracy

Pracownik młodociany to osoba, która ukończyła 15 lat, a nie przekroczyła 18 roku życia.

Podstawowe zasady:

- ▶ możesz zostać zatrudniony jako młodociany tylko w przypadku, gdy:
  - ukończyłeś co najmniej ośmioletnią szkołę podstawową,
  - przedstawiłeś świadectwo lekarskie stwierdzające, że praca danego rodzaju nie zagraża Twojemu zdrowiu,
- ▶ możesz zostać zatrudniony jako nieposiadający kwalifikacji tylko w celu przygotowania zawodowego – czyli przyuczenia do zawodu – np. jeżeli chodzisz do szkoły tzw. samochodowej, możesz zostać zatrudniony w warsztacie samochodowym,
- ▶ jeżeli nie ukończyłeś ośmioletniej szkoły podstawowej i nie masz 15 lat, możesz być zatrudniony na zasadach określonych dla młodocianych wyłącznie w celu przygotowania zawodowego w formie przyuczenia do wykonywania określonej pracy,
- ▶ jako pracownik młodociany masz obowiązek dokształcać się do ukończenia 18 lat,

Czas pracy:

- ▶ nie możesz zostać zatrudniony w godzinach nadliczbowych oraz w porze nocnej (pora nocna przypada pomiędzy 22:00 a 6:00, a w szczególnych przypadkach – zwłaszcza młodocianego, który nie ukończył 15 lat – pora nocna przypada pomiędzy godzinami 20:00 a 6:00),
- ▶ nie możesz pracować więcej niż 8 godzin na dobę (młodociany do 16. roku życia – 6 godzin),
- ▶ do Twojego czasu pracy wlicza się czas nauki w wymiarze wynikającym z obowiązkowego programu zajęć szkolnych, bez względu na to, czy odbywa się ona w godzinach pracy,
- ▶ jeżeli Twój dobowy wymiar czasu pracy jest dłuższy niż 4,5 godziny na dobę, musisz otrzymać przerwę w pracy trwającą nieprzerwanie 30 minut, wliczaną do czasu pracy,
- ▶ Twoja przerwa w pracy obejmująca porę nocną powinna trwać nieprzerwanie nie mniej niż 14 godzin,
- ▶ w każdym tygodniu przysługuje Tobie prawo do co najmniej 48 godzin nieprzerwanego odpoczynku, który powinien obejmować niedzielę.